

Galera

Gaià

Ubicació

Comarca: Bages
Lloc/Adreça: Sector sud-oest del terme de Gaià
Emplaçament Carretera de Prats de Lluçanès (BV-4401), al km. 1 carretera de Galera (BV-4402).
Alçada: 382

Coordenades:

Latitud: 41.91271
Longitud: 1.88769
UTM Est (X): 407755
UTM Nord (Y): 4640683

Classificació

Número de fitxa 08090 - 327
Àmbit: Patrimoni immoble
Tipologia Conjunt arquitectònic
Estil / època: Modern Contemporani Popular
Segle XVIII-XX
Estat de conservació Bo
Protecció Inexistent
Accés Fàcil
Ús actual: Residencial
Titularitat Privada
Titular: Propietaris diversos

Fitxes associades:

[Era de cal Lluís](#)
[Era del Comú de Galera](#)
[Rases de la bassa de Galera](#)
[Festa Major de Galera](#)
[Fira Mercat Galera Vell](#)
[Antigues escoles de Galera](#)
[Església de Galera](#)

Autoria de la fitxa
Data de registre de la fitxa:

Jordi Piñero Subirana
dt., 27/11/2018 - 01:00

Descripció

Raval o barri sorgit a finals del segle XVIII i promogut pel baró de Vilagaià, el qual en aquesta època va propiciar un gran nombre d'establiments pagesos en terres de la seva propietat. Dels dos nuclis que van sorgir arran d'aquesta experiència agrícola aquest és el de major entitat, i constitueix encara avui el nucli urbà més gran del municipi de Gaià. És format per uns tres carrers i consta d'unes 27 cases, tot i que algunes són segregacions de cases més antigues, i unes altres, com ara cal Patilles, han estat enderrocades fa uns anys. Les cases estan alineades tot formant dos carrers principals. Al carrer Gramulà hi trobem les façanes davanteres, mentre que al carrer Major és on hi ha les façanes del darrere. En aquesta part posterior, a l'altra banda del carrer Major, cada casa tenia el seu hort. Amb el temps, en alguns s'hi van construir coberts. Les cases són unifamiliars pageses d'estil popular, alineades i adossades entre mitgeres. Originàriament devien tenir una tipologia similar, però amb els anys la majoria han estat objecte de múltiples reformes i actualment la fesomia de les cases i del barri en general és força dispar. Cal dir també que cada casa tenia la seva tina per fer-hi el vi, i moltes encara la conserven. Així mateix, al nord-oest hi ha l'anomenada Era del Comú. És la principal de les diverses eres comunals que antigament hi havia.

Les cases d'aquest barri en els dos carrers principals són les següents. Cal Xarama (fundada per Francesc Torrens, 1774). Cal Simonet (fundada per Desideri Mas). Cal Cansalada (fundada per Marià Treserra). Cal Felip (fundada per Marc Verdager). Cal Riereta (fundada per Ramon Grifol). Cal Jan (fundada per Joan Codina). Cal Tiet (fundada per Antoni Serra). Cal Miquel (fundada per Miquel Muntada). Cal Rierola (fundada per Jaume Freixa, 1775). Ca l'Agnès (fundada per Pere Torra, 1778). Cal Canadell (fundada per Antoni Canudas). Cal Servereta (fundada per Joan Teulats). Cal Freixa (fundada per Josep Sellarés, 1790). Cal Sellarés (fundada per Josep Sellarés, 1798). Cal Ton dels Bous. Cal Lluís (terrenys establerts el 1790). Ca l'Agnesó (construïda el 1783). Cal Jordi (construïda el 1803), Cal Vilagaià (construïda el 1786). Cal Pau (construïda el 1791). Ca l'Andreu (construïda el 1790). Cal Cristinu (segregada de cal Jordi).

En els carrers prop de la plaça hi ha les cases següents: cal Taulé (terrenys establerts el 1799). Cal Cisteller, antigament cal Sintet (fundada per Jacint Codina, terrenys establerts el 1790). Ca l'Agustí (construïda el 1831). Cal Ramon Obradors (construïda el 1831). Cal Cacahuero (terrenys establerts el 1782). Cal Patilles (fundada per Isidre Codina) ja no existeix, ja que fa uns anys fou enderrocada.

Observacions:

Informació facilitada per Ramon Vila Casals

(Continuació de l'apartat d'Història). L'any 1929 es va constituir una societat privada, formada per un seguit de socis, que va permetre l'abastiment d'aigua corrent a les cases mitjançant un pou que es va fer al costat del riu i la força motriu d'una bomba de pistons amb motor de benzina. Aleshores l'antiga bassa va anar perdent la seva utilitat.

A partir de 1832 s'inicià el nucli industrial que donaria lloc a la colònia de l'Ametlla de Merola, en terme municipal de Puig-reig però a només 500 metres de Galera, a l'altra banda del riu. La fàbrica de l'Ametlla i, més tard les de Navàs, van atreure moltes famílies de Galera, que complementaven el treball agrícola amb el treball a la fàbrica, normalment de les noies. En algun moment des de la colònia de l'Ametlla es va incentivar la partició d'algunes cases de Galera per tal d'encabir-hi famílies d'obriers que ja no cabien als habitatges dins la colònia, totalment saturats.

Durant els anys de la Segona República es van tirar endavant una sèrie de millores al barri: unes noves escoles, l'edifici del forn de pa i escorxador o la xarxa de clavegueres. El principal impulsor va ser l'alcalde Lluís Feixa, assassinat en acabar la guerra. Va ser ell que cedí de forma gratuïta els terrenys per construir aquests equipaments. En aquests anys també es va constituir una cooperativa de consum

que tenia la finalitat principal d'oferir productes a preus més econòmics. Disposava d'una botiga-magatzem que es va emplaçar als baixos de cal Palilles Nou. Després de la guerra la cooperativa va ser privatitzada, però els mateixos responsables van continuar els serveis de forma particular. El responsable de la botiga portava els articles amb carro des de Navàs. També funcionava el forn de pa, la carnisseria i un cafè, i durant alguns anys també hi va haver una perruqueria i un fotògraf. Aquests establiments van perdurar fins a principis de la dècada de 1960, quan s'intensificà el procés de despoblament del camp i moltes de les cases van quedar deshabitades. En els darrers anys moltes de les cases han estat de nou habitades, algunes d'elles com a segones residències. En l'actualitat, el baró de Vilagaià encara manté els tractes amb els parciers instal·lats a les seves terres en forma molt similar a la dels orígens.

Pel que fa a l'església, en un principi la gent de Galera es desplaçava fins a Sant Pere de Monistrol, que queda a una mica més d'un quilòmetre de distància. Després de la guerra l'església va quedar en ruïnes, i la gent anava a missa a l'Ametlla de Merola. A la dècada de 1960 s'optà per habilitar una nova església al mateix nucli de Galera, reconvertint l'edifici del forn de pa i escorxador. Aquesta església va tenir culte fins els volts de 2011.

Història

Aquest lloc antigament s'anomenava Gramolar o Graumulà (documentat el 1331). El nom fa referència a un gual o pas que hi havia en unes roques del Llobregat, on actualment hi ha la resclosa de l'Amella de Merola. El nom de Galera està documentat el 1771, i aquest any ja pertanyia al mas de la Roca. Posteriorment s'anomenà Serrat de Galera, novament Gramolar i, ja al segle XX, Galera.

El raval actualment existent va néixer a finals del segle XVIII, arran de l'experiència agrícola promoguda pel noble il·lustrat Francesc d'Assís Delàs i Silvestre (1747-1818), baró de Vilagaià. Aquest prohoms gironí, que era regidor perpetu de Girona i cavaller, es va casar amb Maria Anna Taurinyà, hereva del mas Vilagaià. El pare de Maria Anna, Josep Taurinyà Aspres, era també una persona cultivada: astrònom, astròleg i matemàtic, i autor d'un llibre d'astronomia publicat a Cervera l'any 1731. Aquest enllaç entre famílies potentades va tenir importants conseqüències per a la història de Gaià. Francesc, com a il·lustrat que era, va voler millorar l'organització i el rendiment agrícola en les seves propietats. Fou així que, a partir de l'any 1773, començà a facilitar un gran nombre d'establiments pagesos. En les seves terres s'hi van establir uns 40 colons, als quals cedí terres per a construir-s'hi una casa i conrear-hi cereals, vinyes i oliveres segons el sistema de rabassa morta. Pagaven a l'amo un cens i li lliuraven la quarta part de tots els productes collits. Aquests pagesos van ser els que van constituir els nuclis o ravals del Pla del Forn i Galera. En el llibre "Gaià, t'estimo" s'hi inclou també el nucli del Serrat, però es tracta d'una errada. El 1790 Francesc d'Assís Delàs va aconseguir ser nomenat Baró de Vilagaià. Era un títol nobiliari de nova creació mitjançant un privilegi reial, concretament del rei Carles IV. Com a identificació de la Baronia va adoptar el nom del mas més gran i destacat dels cinc que posseïa: Vilagaià. Els seus descendents van passar a residir de Girona a Barcelona i han continuat amb la possessió del mas i del títol de Baró fins als nostres dies. El raval de Galera es va formar quan el futur baró de Vilagaià i la seva esposa van concedir els primers establiments en terrenys que pertanyien al mas de la Roca, de la seva propietat. Gràcies a la recerca duta a terme per Ramon Vila Casals podem saber l'evolució d'aquest raval. El futur poble es va dividir en una trentena de parcel·les que tenien 25 pams d'amplada. L'any 1774 es van establir els terrenys per les vuit primeres cases, i fins el 1799 se'n van establir nou més. Les cases van anar formant el carrer que avui s'anomena Gramulà. A la primera meitat del segle XIX es van establir noves cases: cal Lluís, cal Carnestoltes, cal ton dels bous, ca l'Agnesó, cal Jordi, cal Cristino, cal Vilagaià, ca l'Andreu i cal Pau. I també algunes es van dividir en dues o fins i tot en tres parts. Així, a mitjan segle XIX ja s'havien construït 26 cases, que són bàsicament les que han arribat fins a l'actualitat (BADIA, 2016: 198). Les cases més antigues són les que es troben al principi del carrer, mentre que les del final són les últimes. Amb la fundació del poble es va construir una gran bassa que tenia una cabuda de 500.000 litres i estava

ubicada on ara hi ha la plaça. S'alimentava d'unes rases (una d'antiga i una altra de més nova) que procedien de sota el serrat de l'Àliga i tenien dos quilòmetres de llargada. Les rases s'havien de netejar i escurar periòdicament, unes tasques es feien en lluna vella i que anaven a càrrec de tot el poble. L'aigua de la bassa només s'utilitzava per a usos de treball, mentre que per al consum domèstic es prenia l'aigua de pous i cisternes. (Continua a l'apartat Observacions).

Bibliografia

BADIA, Josep M (1987). "Gaià", Història del Bages, Vol. I, Parcir Edicions Selectes, Manresa, p. 286, 288.
BADIA, Josep M; PARERA, Elisabeth i altres (2016). "Història", "Arquitectura", "Per què Galera?", Gaià, t'estimo. Reviu Gaià, Grup de Recerca, Gaià, p. 72-75, 86, 88, 198-199, 306-312.
VILA CASALS, Ramon M. Llibre de Galera (treball inèdit).

